

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle sopimusneuvotteluista Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon (EU—US-sopimusneuvottelut)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle sopimusneuvotteluista Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon (EU—US-sopimusneuvottelut) (U 40/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Joni Korpinen, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Katariina Simonen, sisäministeriö
- erityisasiantuntija Pauliina Penttilä, liikenne- ja viestintäministeriö
- ylitarkastaja Anu Jaakkola, keskusrikospoliisi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Syyttäjälaitos

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio on 5.2.2019 antanut suositukset (ehdotukset) neuvoston päätökseksi luvan antamisesta komissiolle aloittaa neuvottelut sopimuksen tekemiseksi Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon. Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto on hyväksynyt kesäkuussa 2019 neuvoston päätöksen neuvotteluiden aloittamiseksi.

Neuvotteluiden tavoitteena on EU:n ja Yhdysvaltojen välinen sopimus oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon. Tavoitteena

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2024 vp

on, että neuvoteltava sopimus mahdollistaisi pääosin suoran vastavuoroisen yhteydenpidon osapuolien toimivaltaisten viranomaisten ja yksityisten palveluntarjoajien välillä sähköisen todistusaineiston hankkimiseksi rajat ylittävästi.

Valtioneuvoston kanta

Teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi rikosten selvittämismahdollisuuksiin. On tärkeää jatkaa työtä sähköisen todistusaineiston saatavuuden tehostamiseksi erityisesti rajat ylittävissä tiedonhankintatilanteissa. Rikostorjunnan tehostamisessa on kuitenkin huolehdittava myös henkilötietojen suojan ja muiden perusoikeuksien asianmukaisesta turvaamisesta sekä valtioiden täysivaltaisuuden huomioon ottamisesta.

Valtioneuvosto korostaa, että Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välillä käytävien sopimusneuvotteluiden osalta merkitystä on EU:n sisäisellä asiaan liittyvällä sääntelyllä.

Valtioneuvosto kannattaa sitä, että EU pyrkii neuvottelemaan Yhdysvaltojen kanssa sopimuksen sähköisen todistusaineiston paremmasta saatavuudesta sen sijaan, että jäsenvaltiot tekisivät vastaavia sopimuksia kahdenvälisesti. Valtioneuvosto tukee toimenpiteitä, joilla edistetään sitä, että neuvotteluissa Yhdysvaltojen kanssa saavutettaisiin EU-sääntelyn kanssa yhteensopiva sopimus, jossa otettaisiin huomioon erityisesti EU-sääntelyssä vahvistettu tietosuojaja- ja muu perusoikeussääntelyn taso.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Oikeus- ja sisäasioiden neuvosto on kesäkuussa 2019 hyväksynyt päätöksen, jolla on annettu komissiolle mandaatti aloittaa EU:n ja Yhdysvaltojen välillä neuvottelut, joiden tavoitteena on sopimus oikeudelliseen yhteistyöhön rikosasioissa liittyvästä rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon. Hallintovaliokunta on antanut neuvottelumandaattiehtotuksesta lausunnon (HaVL 1/2019 vp). Neuvottelut ovat alkaneet syyskuussa 2019, ja niitä on jatkettu EU:n sisäisten sääntöjen hyväksymisen jälkeen maaliskuussa 2023.

Hallintovaliokunta pitää valtioneuvoston tavoin kannatettavana, että kahdenvälisten sopimusten sijasta EU pyrkii neuvottelemaan Yhdysvaltojen kanssa sopimuksen sähköisen todistusaineiston saatavuuteen liittyen. Näin voidaan paremmin ehkäistä keskenään ristiriitaisia velvoitteita ja varmistua siitä, että neuvoteltava sopimus on yhteensopiva EU-sääntelyn kanssa ja ottaa huomioon EU-sääntelyssä vahvistetun tietosuojaja- ja muun perusoikeussääntelyn tason.

EU:n hiljattain uudistetut sisäiset säännöt oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon koostuvat ns. e-evidence-asetuksesta¹ ja -direktiivistä². Asetuksen soveltaminen alkaa elokuussa 2026, ja direktiivi on saatettava osaksi kansallis-

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2023/1543 eurooppalaisista esittämismääräyksistä ja eurooppalaisista säilyttämismääräyksistä sähköisten todisteiden hankkimiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä ja rikosoikeudellisten menettelyjen perusteella annettujen vapaudenmenetyksen käsittävien rangaistusten täytäntöönpanoa varten

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2024 vp

ta lainsäädäntöä viimeistään helmikuussa 2026. Säädösten kansallinen täytäntöönpano on parhaillaan käynnissä.

Kuten valiokunta on neuvottelumandaattiehtotuksesta antamassaan lausunnossa (HaVL 1/2019 vp) todennut, EU:n asiakokonaisuutta koskevalla sääntelyllä on merkitystä myös EU:n ja Yhdysvaltojen välillä käytävissä sopimusneuvotteluissa. Valiokunta viittaa tämän vuoksi tässäkin yhteydessä e-evidence-asetusehdotuksesta antamiinsa lausuntoihin (HaVL 18/2018 vp, HaVL 33/2018 vp, HaVL 44/2018 vp ja HaVL 7/2021 vp). Valiokunta pitää tärkeänä, että neuvotteluissa komission neuvottelumandaatin mukaisesti varmistetaan, että neuvottelutulos sopii mahdollisimman hyvin yhteen asiaa koskevan EU-sääntelyn kanssa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan merkittävä osa poliisin ulkomaisille palveluntarjoajille tekemistä tietopyynnöistä tehdään Yhdysvaltoihin sijoittautuneille palveluntarjoajille. Neuvottelujen tavoitteena on, että sopimus mahdollistaisi pääosin suoran vastavuoroisen yhteydenpidon osapuolten toimivaltaisten viranomaisten ja yksityisten palveluntarjoajien välillä sähköisen todistusaineiston hankkimiseksi rajat ylittävästi. Valtioneuvoston kirjelmän mukaan sopimuksen on määrä sisältää määräyksiä muun muassa toimivaltaisista tahoista ja viranomaisista, sopimuksen tarkoituksesta ja soveltamisalasta, tietosuojaan liittyvistä suojatakeista, määräysten antamisesta, tietojen luovuttamisesta sekä yleisesti tietojen hankkimiseen liittyvästä menettelystä osapuolten toimivaltaisten viranomaisten ja yksityisten palveluntarjoajien osalta. Sopimus koskisi pääasiasa ainoastaan tallennettua sisältötietoa. Valiokunta korostaa käytännön soveltamisen näkökulmasta sitä, että eri elementeistä koostuvan sääntelykokonaisuuden tulee olla mahdollisimman selkeä ja johdonmukainen.

Hallintovaliokunta toteaa, että teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi rikosten selvittämismahdollisuuksiin. Kansainvälisiä sopimuksia tarvitaan nopeuttamaan ja parantamaan sähköisen todistusaineiston saatavuutta. Hallintovaliokunta pitää sähköisen todistusaineiston saatavuuden tehostamista erityisesti rajat ylittävissä tiedonhankintatilanteissa tärkeänä. Rikostorjunnan tehostamisessa on kuitenkin samalla huolehdittava myös henkilötietojen suojan ja muiden perusoikeuksien asianmukaisesta turvaamisesta sekä valtioiden täysivaltaisuuden huomioon ottamisesta.

Valiokunta on pitänyt e-evidence-asetusehdotusta koskevissa lausunnoissaan tärkeänä huolehtia siitä, ettei ehdotettu sääntely johda siihen, että toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisella olisi mahdollisuus saada suomalaisten yksityiselämän ja viestinnän luottamuksellisuuden piiriin kuuluvia tietoja palveluntarjoajalta tehokkaammin kuin kansallisella viranomaisella valtion sisällä tapahtuvassa rikostutkinnassa. Asiaan on kiinnitetty huomiota myös nyt käsiteltävänä olevan asian asiantuntijakuulemisessa.

2 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2023/1544 nimettyjen toimipaikkojen nimeämistä ja laillisten edustajien nimittämistä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä sähköisten todisteiden keräämiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2024 vp

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Hallintovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 19.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Paula Werning sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowitz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Henri Helo